

№5 (63)
2020

Құрылтайшы және баспагер:

«Қазақстан Республикасының
Заңнама және құқықтық
ақпарат институты» ШЖҚ РМК
2006 жылдан бастап шығады
Журналдың материалдары
www.zqai.kz

сайтында орналастырылған
Заң ғылымдары бойынша диссертациялардың
негізгі ғылыми нәтижелерін жариялауға
арналған басылымдар тізіліміне енгізілген
(ҚР БҒМ БҒСБК 30.05.2013 ж.
№894 бұйрығы)

Редакциялық кеңес құрамы

Сәріпқов Р.Қ. - Қазақстанның еңбек сіңірген
қайраткері (Нұр-Сұлтан, Қазақстан) – (төраға)
Абайділдинов Е.М. – з.ғ.д. (Нұр-Сұлтан,
Қазақстан)
Абызов Р.М. – з.ғ.д. (Мәскеу, Ресей)
Белых В.С. – з.ғ.д. (Екатеринбург, Ресей)
Губин Е.П. – з.ғ.д. (Мәскеу, Ресей)
Мельник Р.С. – з.ғ.д. (Киев, Украина)
Моисеев А.А. – з.ғ.д. (Мәскеу, Ресей)
Муромцев Г.И. – з.ғ.д. (Мәскеу, Ресей)
Рахметов С.М. – з.ғ.д. (Нұр-Сұлтан,
Қазақстан)
Малиновский В.А. – з.ғ.д. (Нұр-Сұлтан,
Қазақстан)
Унзила Шапақ – з.ғ.д. (Нұр-Сұлтан,
Қазақстан)

Бас редактор

Дүйсенов Е.А. – з.ғ.к.

Редакциялық алқа құрамы

Азер Алиев – PhD (Киль, Германия)
Айымбетов М.А. – ҚР еңбек сіңірген
мәдениет қайраткері (Нұр-Сұлтан,
Қазақстан)
Байниязова З.С. – з.ғ.к. (Саратов, Ресей)
Жанғарашев Р.М. – LLM (Нұр-Сұлтан,
Қазақстан)
Қазбаева Ә.Г. – з.ғ.к. (Нұр-Сұлтан,
Қазақстан)
Казиев З.Г. – з.ғ.к. (Нұр-Сұлтан, Қазақстан)
Қайырбаева Л.К. – PhD (Нұр-Сұлтан,
Қазақстан)
Князова А.Ж. – LLM (Нұр-Сұлтан,
Қазақстан)
Қоныс В.Т. – з.ғ.к. (Нұр-Сұлтан, Қазақстан)
Құлжабаева Ж.О. – з.ғ.к. (Нұр-Сұлтан,
Қазақстан)
Нұрғазиев Б.Қ. – з.ғ.к. (Нұр-Сұлтан,
Қазақстан)
Нұрмағамбетов Р.Г. – PhD (Челябинск, Ресей)
Примашев Н.М. – з.ғ.к. (Нұр-Сұлтан,
Қазақстан)
Рахымбердин К.Х. – з.ғ.д. (Өскемен,
Қазақстан)
Тегізбекова Ж.Ч. – з.ғ.к. (Бишкек, Қырғызстан)

Журнал редакциясы

Джамбуршин К.А.
Колтубаева Г.Б.
Ердешева Д.Т.
Жұмагелдина Б.Ж.
Байленова А.Қ.
тел.: 8 (7172) 26-61-29

Қазақстан Республикасы Ақпарат
және коммуникациялар министрлігі
Ақпарат комитетінің
БАҚ есепке қою туралы куәлігі
№ 17761-Ж 25.06.2019 ж.
(Алғашқы есепке қою кезі
№6592-Ж. 07.09.2005 ж.)

Мекен-жайы:

Қазақстан Республикасы, 010000,
Нұр-Сұлтан қ., Д. Қонаев к., 12/1
«Сұлы-жасыл желек» БО
тел.: 8 (7172) 57-03-42

www.zqai.kz

E-mail: instzak-kz@mail.ru
institutzakonodatelstva@gmail.com

Qazaqstan Respýblıkasy Zańnama
jáne quqyqtyq aqparat institýtynyń

JARSHYSY

gylymi-quqyqtyq jýrnal

Редакция бағанасы

Конституциялық және әкімшілік құқық

Р.М. ЖАНҒАРАШЕВ Құқықтық емес факторлардың сот шешім-
деріне әсерін талдау 13

Б.Қ. НҰРҒАЗИНОВ, Л.Т. ЖАНҰЗАҚОВА, А.А. КАРАЕВ Мемле-
кеттік көрсетілетін қызметтер жеке және заңды тұлғалардың құқықтары
мен заңды мүдделерін қамтамасыз ету мемлекеттік функцияларын іске
асыру нысаны ретінде 17

Б.Қ. НҰРҒАЗИНОВ Сот төрелігінің жалпы конституциялық қағи-
даттарының Қазақстан Республикасындағы әкімшілік рәсімдер мен
әкімшілік сот ісін жүргізу қағидаттарымен арақатынасы (проблемалық
мәселелер) 27

Д. ДОСМЫРЗА, Х. МАНЕЙ Қазақстан Республикасындағы кеден-
дік әкімшілік жүргізудің даму перспективалары 37

Н. СӘУЛЕН, Г.А. ҚУАНАЛИЕВА, А.Н. ОСПАНОВА Қазақстан
Республикасындағы әкімшілік рәсімдер мен әкімшілік сот ісін жүргізу
қағидаттарын теориялық талдау 45

Е.Б. АБДРАСУЛОВ, Х. БАЖАЙ, А.Е. АБДРАСУЛОВА Қазақстан
Республикасы Конституциясының қолданысы: құқықтық, құндылықтық
және функционалдық мазмұны 57

А. САЛИМГЕРЕЙ Қазақстан Республикасында адам өмірін ұзар-
тудың жаңа тәсілдері (медициналық және құқықтық аспектілер) 68

Азаматтық және азаматтық-процестік құқық

Е.А. ДҮЙСЕНОВ, А.К. ЛЯМБЕКОВА Қазақстан Республикасын-
да «жасыл экономиканы» құқықтық реттеудің кейбір мәселелері 76

В.Н. СИНЕЛЬНИКОВА Сән индустриясындағы дизайн зияткер-
лік меншік объектісі ретінде 83

Е.В. НЕСТЕРОВА Тапсырыс берушінің мердігерге құрылыс мерді-
герлігі шарты бойынша жұмысты орындау үшін қажетті жағдайлар жа-
сау міндеті туралы 90

К.К. САБИРОВ Қателікке мүмкіндік жоқ: Қазақстан Республика-
сының заңнамасында жылжымайтын мүлікке құқықтың ауысуының да-
улы мәселелерін шешу перспективалары 97

Ұ.Е. КУДИЯРОВА Қазақстан Республикасының Азаматтық ко-
дексіндегі адалдық, парасаттылық, әділеттілік қағидаттарын түсіндіру
туралы мәселеге орай 106

Г.Э. АБДРАСУЛОВА Азаматтық заңнаманың ашылмаған ақпарат
туралы нормаларын қолдану: теория және практика мәселелері 111

Б.О. АЛТЫНБАСОВ Мемлекеттік университеттердің басқару ор-
гандарын жетілдірудегі құқықтық және ұйымдастырушылық реформа-
лар 118

Қылмыстық құқық және қылмыстық процесс

С.М. РАХМЕТОВ Қазақстан Республикасының отбасылық және
тұрмыстық зорлық-зомбылыққа қарсы іс-қимыл туралы заңнамасын
жетілдіру мәселелері 127

С.С. ҚАРЖАУБАЕВ Салықтық қылмыстық құқық бұзушылықтар
профилактикасының жалпы мәселелері 135

Д.А. ФИНК Өтініш беруші әйелдердің және қылмыстық құқық
бұзушылықтан зардап шеккендердің сот төрелігіне қылмыстық құқық
бұзушылықтан келтірілген залалды өтеу шарты ретінде қол жеткізуі 142

Р.Ж. ҚОЖАХМЕТОВА, А.А. ТЫНЫШБАЕВА Кәметке толмағандар арасында суицидтің алдын алу проблемаларына ықпал ететін негізгі факторлар.....	149
Халықаралық құқық және салыстырмалы құқықтану	
Ж.О. ҚҰЛЖАБАЕВА Экономикалық қауіпсіздікті қамтамасыз ету жүйесінде Қазақстан Республикасының инвестициялық қолдаудың құқықтық тетігі.....	159
Л.К. ҚАЙЫРБАЕВА Халықаралық және еуропалық құқықта жеке деректерді қорғау.....	168
Құқықтық мониторинг	
А.Қ. ҚАНАТОВ, А.Е. БЕКТЕНОВ, О.С. ҚАРАХОЖАЕВ Қазақстанда сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл тиімділігінің (тиімсіздігінің) проблемалық аспектілері (сала-лық заңнаманы талдау).....	175
Мемлекеттік тілдегі заңшығармашылық практикасынан	
А.А. МЕДИНАЕВА Мемлекеттік тілдегі халықаралық шарттардың тілі мен стилі: ғылы-ми лингвистикалық талдау.....	182
А.Р. ҚҰЛБАТЫРОВА Халықаралық тәжірибе негізінде екі тілді заңнаманы әзірлеудегі өзекті мәселелер.....	186
С.К. БӘКІР Мемлекеттік тілді түлетудің үш қағидаты.....	191
Жас ғалым мінбері	
А. АРЫСТАН Зияткерлік меншік құқықтарының сауда аспектілері жөніндегі келісімде-гі (ЗМҚСА) коммерциялық құпияның құқықтық режимі.....	196
Л.Е. НҮРЛҰМБАЕВА Германияның қылмыстық процесіндегі бұйрық өндірісі.....	207
Т.К. МАКЕНОВ Карантин кезеңінде азаматтардың конституциялық құқықтары мен бостандықтарын мемлекеттік қамтамасыз ету.....	213
А.М. НЕМЕРЕБАЕВА Азаматтардың мемлекеттік басқаруға қатысу нысандары.....	218
Ж.Б. УМБЕТБАЕВА Атмосфералық ауа Қазақстан Республикасының Экологиялық ко-дексі бойынша құқықтық қорғау объектісі ретінде.....	224
Ғылыми өмір хроникасы	
Қазақстан Республикасы Заңнама және құқықтық ақпарат институты Ғылыми кеңесінің 2020 жылдың қорытындысы бойынша отырысы туралы ақпараттық хабарлама, Нұр-Сұлтан қ., 2020 жылғы 21 желтоқсан.....	232
«Жаршының» архивтік беттері	
Е.Н. НҮРҒАЛИЕВА Еңбек заңнамасын жетілдіру мәселелері (ҚР ЗИ Жаршысы №1(25)-2012 ж. – 61-65 бб.).....	236
Р. АНАРОВА З. ғ. д., профессор Е.Н. Нұрғалиеваның «Еңбек заңнамасын жетілдіру мәселелері» ғылыми жарияланымна қайтып оралғанда.....	241
Есімнама	
Қазақстан Республикасы Заңнама және құқықтық ақпарат институтының директорын жоғары марапатпен құттықтау.....	245
Қазақстан Республикасы Заңнама және құқықтық ақпарат институтының бас ғылыми қызметкері, з.ғ.к., доцент А.А. Караев – 55 жаста.....	246
Библиография	
Заң ғылымдарының докторы, профессор М.Ч. Қоғамовтың Қазақстан Республикасының Қылмыстық-процестік кодексіне түсініктемесіне рецензия 1-том. Жалпы бөлім. 3-басылым, толықтырылған және қайта өңделген. – Алматы.: «Жеті жарғы», 2020. — 751 б.....	247
Даналық ойлар	248

**№5 (63)
2020**

Учредитель и издатель:
РГП на ПХВ «Институт законодательства
и правовой информации Республики
Казахстан»

Издается с 2006 года
Все материалы журнала размещаются на
сайте www.zqai.kz

Включен в перечень изданий
для публикации основных научных
результатов диссертаций
по юридическим наукам
(Приказ ККСОН МОН РК №894
от 30.05.2013 г.)

Состав Редакционного совета

Сарпиев Р.К. – Заслуженный деятель Ка-
захстана (Нур-Султан, Казахстан) – (прео-
седатель)

Абайдылинов Е.М. – д.ю.н. (Нур-
Султан, Казахстан)

Абызов Р.М. – д.ю.н. (Москва, Россия)

Белых В.С. – д.ю.н. (Екатеринбург, Россия)

Губин Е.П. – д.ю.н. (Москва, Россия)

Мельник Р.С. – д.ю.н. (Киев, Украина)

Моисеев А.А. – д.ю.н. (Москва, Россия)

Муромцев Г.И. – д.ю.н. (Москва, Россия)

Рахметов С.М. – д.ю.н. (Нур-Султан,
Казахстан)

Малиновский В.А. – д.ю.н. (Нур-
Султан, Казахстан)

Унзила Шапак – д.ю.н. (Нур-Султан,
Казахстан)

Главный редактор

Дюсенов Е.А. – к.ю.н.

Состав Редакционной коллегии

Азер Алиев – PhD (Киль, Германия)

Айымбетов М.А. – заслуженный деятель
культуры РК (Нур-Султан, Казахстан)

Байниязова З.С. – к.ю.н. (Саратов, Россия)

Джангарашев Р.М. – LL.M. (Нур-Султан,
Казахстан)

Казбаева А.Г. – к.ю.н. (Нур-Султан,
Казахстан)

Казиев З.Г. – к.ю.н. (Нур-Султан, Казахстан)

Каирбаева Л.К. – PhD (Нур-Султан,
Казахстан)

Киязова А.Ж. – LL.M. (Нур-Султан,
Казахстан)

Конусова В.Т. – к.ю.н. (Нур-Султан, Казахстан)

Кулжабаева Ж.О. – к.ю.н. (Нур-Султан,
Казахстан)

Нургазинов Б.К. – к.ю.н. (Нур-Султан,
Казахстан)

Нурмагамбетов Р.Г. – PhD (Челябинск,
Россия)

Примаев Н.М. – к.ю.н. (Нур-Султан,
Казахстан)

Рахимбердин К.Х. – д.ю.н. (Усть-Камен-
огорск, Казахстан)

Тегизбекова Ж.Ч. – к.ю.н. (Бишкек,
Кыргызстан)

Редакция журнала

Джамбуриш К.А.

Колтубаева Г.Б.

Ердашева Д.Т.

Жумагелдина Б.Ж.

Байленова А.К.

тел.: 8 (7172) 26-61-29

Свидетельство о постановке

на учет СМН № 17761-Ж

от 25.06.2019 г. Комитета информации

Министерства информации и коммуникаций

Республики Казахстан

(Первичная постановка на учет

№6592-Ж. 07.09.2005 г.)

Адрес:

Республика Казахстан, 010000,

г. Нур-Султан, ул. Д. Конаева, 12/1

БЦ «На Водно-зеленом бульваре»

тел.: 8 (7172) 57-03-42

www.zqai.kz

E-mail: instzak-kz@mail.ru

institutzakonodatelstva@gmail.com

ВЕСТНИК

**Института законодательства и правовой
информации Республики Казахстан**

научно-правовой журнал

Колонка редакции.....9

Конституционное и административное право

Р.М. ДЖАНГАРАШЕВ Анализ влияния неправовых факторов на су-
дебные решения.....13

Б.К. НУРГАЗИНОВ, Л.Т. ЖАНУЗАКОВА, А.А. КАРАЕВ Государ-
ственные услуги как форма реализации государственных функций обе-
спечения прав и законных интересов физических и юридических лиц.....17

Б.К. НУРГАЗИНОВ Соотношение общих конституционных прин-
ципов правосудия с принципами административных процедур и адми-
нистративного судопроизводства в Республике Казахстан (проблемные
вопросы).....27

Д. ДОСМЫРЗА, Х. МАНЕЙ Перспективы развития таможенного
администрирования в Республике Казахстан.....37

Н. САУЛЕН, Г.А. КУАНАЛИЕВА, А.Н.ОСПАНОВА Теоретиче-
ский анализ административных процедур и принципов административ-
ного судопроизводства в Республике Казахстан.....45

Е.Б. АБДРАСУЛОВ, Х. БАЖАЙ, А.Е. АБДРАСУЛОВА Действие
Конституции Республики Казахстан: правовое, ценностное и функцио-
нальное содержание.....57

А. САЛИМГЕРЕЙ Новые подходы по продлению человеческой
жизни в Республике Казахстан(медицинские и правовые аспекты) Граж-
данское и гражданско-процессуальное право.....68

Гражданское и гражданско-процессуальное право

Е.А. ДЮСЕНОВ, А.К. ЛЯМБЕКОВА Некоторые вопросы правового
регулирования «зеленой экономики» в Республике Казахстан.....76

В.Н. СИНЕЛЬНИКОВА Дизайн в индустрии моды как объект ин-
теллектуальной собственности.....83

Е.В. НЕСТЕРОВА Об обязанности заказчика создать подрядчику
необходимые условия для выполнения работы по договору строительного
подряда.....90

К.К. САБИРОВ Без права на ошибку: перспективы разрешения
спорных вопросов перехода прав на недвижимое имущество в законода-
тельстве Республики Казахстан.....97

У.Е. КУДИЯРОВА К вопросу о разъяснении принципов добросо-
вестности, разумности, справедливости, содержащихся в Гражданском
кодексе Республики Казахстан.....106

Г.Э. АБДРАСУЛОВА Применение норм гражданского законодатель-
ства о нераскрытой информации: вопросы теории и практики.....111

Б.О. АЛТЫНБАСОВ Правовые и организационные реформы со-
вершенствования органов управления государственных университетов.....118

Уголовное право и уголовный процесс

С.М. РАХМЕТОВ Проблемы совершенствования законодательства
Республики Казахстан по противодействию семейно-бытовому насилию.....127

С.С. КАРЖАУБАЕВ Общие вопросы профилактики налоговых уго-
ловных правонарушений.....135

Д.А. ФИНК Доступ женщин-заявителей и пострадавших от уголов-
ного правонарушения к правосудию как условие компенсации ущерба,
причиненного уголовным правонарушением.....142

Р.Ж. КОЖАХМЕТОВА, А.А. ТЫНЫШБАЕВА Основные факторы, влияющие на проблемы предупреждения суицидов среди несовершеннолетних	149
Международное право и сравнительное правоведение	
Ж.О. КУЛЖАБАЕВА Правовой механизм инвестиционной поддержки Республики Казахстан в системе обеспечения экономической безопасности	159
Л.К. КАИРБАЕВА Защита персональных данных в международном и европейском праве	168
Правовой мониторинг	
А.К. КАНАТОВ, А.Е. БЕКТЕНОВ, О.С. КАРАХОЖАЕВ Проблемные аспекты эффективности (неэффективности) противодействия коррупции в Казахстане (анализ отраслевого законодательства)	175
Из практики законотворчества на государственном языке	
А.А. МЕДИНАЕВА Язык и стиль международных договоров на государственном языке: научный лингвистический анализ	182
А.Р. КУЛЬБАТЫРОВА Актуальные вопросы разработки двуязычного законодательства на основе международного опыта	186
С.К. БАКИРОВ Три принципа ренессанса государственного языка	191
Трибуна молодого ученого	
А. АРЫСТАН Правовой режим коммерческой тайны в соглашении по торговым аспектам прав интеллектуальной собственности (ТРИПС)	196
Л.Е. НУРЛУМБАЕВА Приказное производство в уголовном процессе Германии	207
Т.К. МАКЕНОВ Государственное обеспечение конституционных прав и свобод граждан в период карантина	213
А.М. НЕМЕРЕБАЕВА Формы участия граждан в государственном управлении	218
Ж.Б. УМБЕТБАЕВА Атмосферный воздух как объект правовой охраны по экологическому кодексу Республики Казахстан	224
Хроника научной жизни	
Информационное сообщение о заседании Ученого совета Института законодательства и правовой информации Республики Казахстан по итогам 2020 года, г. Нур-Султан, 21 декабря 2020 года	233
Архивные страницы «Вестника»	
Е.Н. НУРГАЛИЕВА Вопросы совершенствования трудового законодательства (статья в Вестнике ИЗ РК №1(25)-2012 г. – С. 61-65)	236
Р. АНАРОВА Возвращаясь к научной публикации д.ю.н., профессора Е.Н. Нурғалиевой «Вопросы совершенствования трудового законодательства»	241
Персоналии	
Поздравление директора Института законодательства и правовой информации Республики Казахстан с высокой наградой	245
Главному научному сотруднику Института законодательства и правовой информации Республики Казахстан, к.ю.н., доценту А.А. Караеву – 55 лет	246
Библиография	
Рецензия на Комментарий к Уголовно-процессуальному кодексу Республики Казахстан доктора юридических наук, профессора Когамова М.Ч., том 1. Общая часть. 3-е изд., доп. и перераб. – Алматы, «ЖетіЖарғы», 2020. – 751 с.	247
Мудрые мысли	248

№5 (63)
2020

Founder and publisher:
RSE on the REM «Institute
of Legislation and Legal information
of the Republic of Kazakhstan»

Published since 2006
All journal materials are placed
on the website
www.zqai.kz

Included in the list of publications of basic
scientific results of dissertations on legal
sciences (Order CCES MES RK №894 from
05.30.2013)

Editorial Council members

Sarpekov R.K. – Honored Personality of Ka-
zakhstan (Nur-Sultan, Kazakhstan) – (Chairman)
Abayeldinov E.M. – d.j.s. (Nur-Sultan,
Kazakhstan)
Abyzov R.M. – d.j.s. (Moscow, Russian)
Belih V.S. – d.j.s. (Ekaterinburg, Russian)
Gubin E.P. – d.j.s. (Moscow, Russian)
Melnik R.S. – d.j.s. (Kiev, Ukraine)
Moiseev A.A. – d.j.s. (Moscow, Russian)
Muromcev G.I. – d.j.s. (Moscow, Russian)
Rahmetov S.M. – d.j.s. (Nur-Sultan, Kazakh-
stan)
Malinovskiy V.A. – d.j.s. (Nur-Sultan, Kazakh-
stan)
Unzila Shapak – d.j.s. (Nur-Sultan, Kazakhstan)
Chief Editor
Dyusenov Ye.A. – c.j.s.

Editorial Board members

Azer Aliyev – PhD (Kiel, Germany)
Aiybetov M.A. – Honored Worker of Culture
of Kazakhstan, (Nur-Sultan, Kazakhstan)
Bainiyazova Z.S. – c.j.s. (Saratov, Russian)
Dzhangarashev R.M. – LLM (Nur-Sultan,
Kazakhstan)
Kazbayeva A.G. – c.j.s. (Nur-Sultan, Kazakhstan)
Kaziyev Z.G. – c.j.s. (Nur-Sultan, Kazakhstan)
Kairbaeva L.K. – PhD (Nur-Sultan, Kazakh-
stan)
Kiyazova A.Zh. – LLM (Nur-Sultan, Kazakhstan)
Konusova V.T. – c.j.s. (Nur-Sultan, Kazakhstan)
Kulzhabayeva Zh.O. – c.j.s. (Nur-Sultan,
Kazakhstan)
Nurgazinov B.K. – c.j.s. (Nur-Sultan, Kazakh-
stan)
Nurmagambetov R.G. – PhD
(Chelyabinsk, Russian)
Primashev N.M. – c.j.s. (Nur-Sultan, Kazakh-
stan)
Rakhimberdin K.H. – d.j.s. (Ust-Kamenogorsk,
Kazakhstan)
Tegizbekova Zh.Ch. – c.j.s. (Bishkek, Kyr-
gystan)

The editorial staff

Dzhamburshin K.A.
Koltubayeva G.B.
Yerdesheva D.T.
Zhumageldina B.Zh.
Bailenova A.K.
tel.: 8 (7172) 26-61-29

The certificate of registration of mass media
№17761-G from 25.06.2019 from
the Information Committee of the Ministry
of Information and Communications
of the Republic of Kazakhstan
(Number and date of primary registration
№6592-Zh.07.09.2005.)

Address:

The Republic of Kazakhstan,
010000, Nur-Sultan, D. Konaev str., 12/1
BC «On the water-green boulevard»
tel.: 8 (7172) 57-03-42
www.zqai.kz
e-mail: instzak-kz@mail.ru
institutzakonodatelstva@gmail.com

Bulletin of Institute of Legislation and Legal Information of the Republic of Kazakhstan

JARSHYSY

scientific and legal journal

Editorial 11

Constitutional and Administrative Law

- R.M. DZHANGARASHEV** Analysis of the influence of non-legal
factors on court decisions 13
- B.K. NURGAZINOV, L.T. ZHANUZAKOVA, A.A. KARAYEV**
Public services as a form of implementation of state functions, ensuring the
rights and legitimate interests of individuals and legal entities 17
- B.K. NURGAZINOV** Correlation of general constitutional principles
of justice with the principles of administrative procedures and administrative
proceedings in the Republic of Kazakhstan (problematic issue) 27
- D. DOSMYRZA, KH. MANEY** Prospects for the development of
customs administration in the Republic of Kazakhstan 37
- N. SAULEN, G.A. KUINALIYEVA, A.N. OSPANOVA** Theoretical
analysis of administrative procedures and principles of administrative court
proceedings in the Republic of Kazakhstan 45
- E.B. ABDRASULOV, K. BAZHAY, A.E. ABDRASULOVA**
Application of the constitution of the Republic of Kazakhstan: legal, value
and functional content 57
- A. SALINGEREY** New approaches the human life-extension in the
Republic of Kazakhstan (medical and legal aspects) 68

Civil and Civil Procedure Law

- E.A. DYUSENOV, A.K. LYAMBEKOVA** Some issues of legal
regulation of «green economy» in the Republic of Kazakhstan 76
- V. SINELNIKOVA** Design in the fashion industry as an object of
intellectual property 83
- E.V. NESTEROVA** The obligation of the customer to create the
necessary conditions for the contractor to perform works under contraction
project contract 90
- K. SABIROV** No room for error: perspectives of resolving issues of the
transfer of rights to real estate in the legislation of the Republic of Kazakhstan 97
- U.E. KUDIYAROVA** Explanation of the principles of fairness,
intelligence and justice found in the Civil code of the Republic of Kazakhstan 106
- G.E. ABDASSULOVA** Application of the standards of civil legislation
on non-disclosed information: issues of theory and practice 111
- B.O. ALTYNBASOV** Legal and organizational reforms in the
improvement of the governance bodies of public universities 118

Criminal law and Criminal procedure

- S.M. RAKHMETOV** Issues of improving the legislation of the Republic
of Kazakhstan on combating domestic and domestic violence 127
- S.S. KARZHAUBAYEV** General issues of prevention of tax criminal
offenses 135
- D.A. FINK** Access of women applicants and victims of a criminal
offense to justice as a condition of compensation for damage caused by a
criminal offense 142
- R. KOZHAKHMETOVA, A.A. TYNYSHBAYEVA** The main factors
influencing the problems of suicide prevention among minors 149

International law and Comparative law	
Zh. KULZHABAYEVA Legal mechanism of investment support of the Republic of Kazakhstan in the economic security system.....	159
L.K. KAIRBAYEVA Personal data protection in international and european law.....	168
Legal monitoring	
A.K. KANATOV, A.E. BEKTENOV, O.S. KARAKHOZHAYEV Problematic aspects of efficiency (inefficiency).of anti-corruption measures in Kazakhstan (analysis of industry legislation).....	175
From the lawmaking practice in the official language	
A.A. MEDINAYEVA The language and style of international treaties in the national language: a scientific linguistic analysis.....	182
A.R. KULBATYROVA Current issues of developing bilingual legislation based on international experience.....	186
S. BAKIR Three principles of the state language renaissance.....	191
Young researchers' tribune	
A. ARYSTAN Legal regime of trade secrets in the agreement on trade aspects of intellectual property rights (TRIPS).....	196
L.E. NURLUMBAYEVA Writ proceeding in the criminal process of Germany.....	207
T.K. MAKENOV State support of constitutional rights and freedoms of citizens during the quarantine period.....	213
A.M. NEMEREBAYEVA Forms of participation of citizens in public administration.....	218
Zh.B. UMBETBAYEVA Atmospheric air as an object of legal protection according to the Environmental code of the Republic of Kazakhstan.....	224
The Chronicle of Scientific Life	
Information note on the meeting of the Academic Council of the Institute of Legislation and Legal Information of the Republic of Kazakhstan on the results of 2020,Nur-Sultan,December 21, 2020.....	234
The archive pages of the«Bulletin»	
E.N. NURGALIYEVA Issues of improving labor legislation(article in the Bulletin of the IL RK No. 1 (25) -2012 - P. 61-65).....	236
R. ANAROVA Back to the article of the Doctor of Law, Professor E.N. Nurgaliyeva «Issues of improving labor legislation».....	241
Personalities	
Congratulation of the Director of Institute of Legislation and Legal Information of the Republic of Kazakhstanwith a high award.....	245
Chief Researcher of the Institute of Legislation and Legal Information of the Republic of Kazakhstan, Candidate of Law, Associate Professor A.A. Karayev is 55 years old.....	246
Bibliography	
Review of the Commentary on the Criminal Procedure Code of the Republic of Kazakhstan, Doctor of Law, Professor M.Ch. Kogamov, Volume 1. General part. 3rd ed., Added and revised - Almaty, «ZhetiZhargy», 2020. - 751 p.....	247
Wise thoughts	248

УДК 342.5: 3.085

ҚАЗАҚСТАНДА СЫБАЙЛАС ЖЕМҚОРЛЫҚҚА ҚАРСЫ ІС-ҚИМЫЛ ТИІМДІЛІГІНІҢ (ТИІМСІЗДІГІНІҢ) ПРОБЛЕМАЛЫҚ АСПЕКТІЛЕРІ (салалық заңнаманы талдау)

Алмас Қанатұлы Қанатов

Заң ғылымдарының кандидаты, қауымдастырылған профессор,
Қазақстан Республикасы, Нұр-Сұлтан қ.; e-mail: kahatov_76@mail.ru

Асқар Ерсейітұлы Бектенов

Қазақстан Республикасы Заңнама және құқықтық ақпарат институтының
Құқықтық мониторинг орталығының аға ғылыми қызметкері,
Қазақстан Республикасы, Нұр-Сұлтан қ.; e-mail: bektenov.a@zqai.kz

Олжас Сүйіндікұлы Қарақожаев

Қазақстан Республикасы Заңнама және құқықтық ақпарат институтының
Құқықтық мониторинг орталығының жетекші ғылыми қызметкері, құқық магистрі,
Қазақстан Республикасы, Нұр-Сұлтан қ.; e-mail: qaraqojaev.o@zqai.kz

Түйін сөздер: сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл; тиімділік; сыбайлас жемқорлыққа қарсы заңнама; халықаралық тәжірибе; заңнаманы жетілдіру.

Аннотация. Осы мақалада 2015 жылғы 18 қарашада қабылданған «Сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл туралы» Қазақстан Республикасының Заңына талдау егжей-тегжейлі іске асырылды және оның жекелеген ережелері қазіргі уақытта тиімсіз заңдық сипатқа ие екенін атап өткен жөн.

Сыбайлас жемқорлыққа қарсы салалық заңнаманы қараудың бүгінгі таңдағы тәжірибесін талдау тергеу-прокурорлық және сот практикасындағы жекелеген құқықтық қабықшалардың тиімділігі соңғысын (нысанын) жетілдіру үшін елеулі резервке ие екендігін куәландырады, сондықтан қолданыстағы (осы салада) заңнамаға тиісті өзгерістер мен толықтырулар енгізуді талап етеді.

Жоғарыда баяндалғанды ескере отырып, осы шағын зерттеуде талдау объектісі «Сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл туралы» Қазақстан Республикасының Заңы болып табылады. Өз кезегінде, зерттелетін Заңның 5 жылдық қызмет ету мерзімі жүргізіліп жатқан жұмыс туралы жеткілікті дәлелденген практикалық және ғылыми тұжырымдар жасауға және осы талдау арқылы Қазақстанда норма шығаруды күшейтуге мүмкіндік береді.

Қолданыстағы халықаралық және ұлттық заңнаманы, заң және арнайы әдебиетті, құқық қорғау саласындағы құқық қолдану практикасын қабылдаудың нәтижелілігі үшін «талдау» толассыз әдіспен: 1. Зерттеліп отырған саладағы Қазақстан аумағында қалыптасқан сыбайлас жемқорлыққа қарсы заңнаманы талдаумен; 2. Қазақстан Республикасының 2015 жылғы 18 қарашадағы № 410-V «Сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл туралы» Заңының жекелеген кемшіліктерін айқындаумен; 3. Ұлттық заңнаманы жетілдіру бойынша нақты ұсыныстармен сүйемелденетін болады.

ПРОБЛЕМНЫЕ АСПЕКТЫ ЭФФЕКТИВНОСТИ (НЕЭФФЕКТИВНОСТИ) ПРОТИВОДЕЙСТВИЯ КОРРУПЦИИ В КАЗАХСТАНЕ (АНАЛИЗ ОТРАСЛЕВОГО ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА)

Канатов Алмас Канатович

Кандидат юридических наук, ассоциированный профессор,
г. Нур-Султан, Республика Казахстан; e-mail: kahatov_76@mail.ru

Бектенов Асқар Ерсейтович

Старший научный сотрудник Центра правового мониторинга
Института законодательства и правовой информации Республики Казахстан,
г. Нур-Султан, Республика Казахстан; e-mail: bektenov.a@zqai.kz

Қарақожаев Олжас Суюндикович

Ведущий научный сотрудник Центра правового мониторинга
Института законодательства и правовой информации Республики Казахстан,
магистр права, г. Нур-Султан, Республика Казахстан; e-mail: qaraqojaev.o@zqai.kz

Ключевые слова: противодействие коррупции; эффективность; антикоррупционное законодательство; международный опыт; совершенствование законодательства.

Аннотация. В данной статье предметно реализован анализ Закона Республики Казахстан «О противодействии коррупции», который был принят 18 ноября 2015 года и, надо отметить, отдельные положения которого, в настоящее время, имеют неэффективную юридическую природу.

Анализ имеющегося на сегодня опыта рассмотрения отраслевого антикоррупционного законодательства свидетельствует о том, что эффективность отдельных правовых оболочек в следственно-прокурорской и судебной практике имеет существенный резерв для совершенствования последней (формы), а потому требуют внесения соответствующих изменений и дополнений в действующее (в этой области) законодательство.

Учитывая вышеизложенное, объектом анализа в данном мини-исследовании выступает Закон Республики Казахстан «О противодействии коррупции». В свою очередь, 5-ти летний срок существования исследуемого Закона позволяет сделать достаточно аргументированные практические и научные выводы о проводимой работе и усилить нормотворчество в Казахстане посредством данного анализа.

Для результативности восприятия большого пласта действующего международного и национального законодательства, юридической и специальной литературы, правоприменительной практики в правоохранительной области, «аналитика» сквозным методом будет проводиться: 1. Анализом сложившегося на территории Казахстана антикоррупционного законодательства в исследуемой сфере; 2. Выявлением отдельных недостатков действующего Закона Республики Казахстан от 18 ноября 2015 года № 410-V «О противодействии коррупции»; 3. Конкретными предложениями по совершенствованию национального законодательства.

PROBLEMATIC ASPECTS OF EFFICIENCY (INEFFICIENCY) OF ANTI-CORRUPTION MEASURES IN KAZAKHSTAN (ANALYSIS OF INDUSTRY LEGISLATION)

Kanatov Almas Kanatovich

*Candidate of Juridical Sciences, associate Professor,
Nur-Sultan, the Republic of Kazakhstan; e-mail: kahanov_76@mail.ru*

Bektenov Askar Erseitovich

*Senior research associate of the Center of legal monitoring
Institute of Legislation and Legal Information of the Republic of Kazakhstan,
Nur-Sultan, the Republic of Kazakhstan; e-mail: bektenov.a@zqai.kz*

Karakhozhayev Olzhas Suyundikovich

*Leading researcher associate of the Center of legal monitoring
Institute of Legislation and Legal Information of the Republic of Kazakhstan,
master of law, Nur-Sultan, the Republic of Kazakhstan; e-mail: qaraqojaev.o@zqai.kz*

Keywords: anti-corruption; efficiency; anti-corruption legislation; international experience; improvement of legislation.

Abstract. This article provides a detailed analysis of the Law of the Republic of Kazakhstan «On combating corruption», which was adopted on November 18, 2015 and, it should be noted, certain provisions of which are currently ineffective in legal nature.

An analysis of the current experience in reviewing industry-specific anti-corruption legislation shows that the effectiveness of certain legal frameworks in investigative, prosecutorial and judicial practice has a significant reserve for improving the latter (form), and therefore require appropriate changes and additions to the current (in this area) legislation.

Given the above, the object of analysis in this mini-study is the Law of the Republic of Kazakhstan «on combating corruption». In turn, the 5-year period of existence of the Law under study allows us to draw sufficiently reasoned practical and scientific conclusions about the work being carried out and strengthen rule-making in Kazakhstan through this analysis.

For effective perception of a large layer of current international and national legislation, legal and specialized literature, law enforcement practice in the law enforcement field, «Analytics» will be accompanied by a cross-cutting method: 1. Analysis of the existing anti-corruption legislation in the area under study in Kazakhstan; 2. Identification of certain shortcomings of the current Law of the Republic of Kazakhstan dated November 18, 2015 No. 410-V «on combating corruption»; 3. Specific proposals for improving national legislation.

Сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимылды әлемнің барлығы дерлік елдері жүргізеді. Осы мәселеде табысқа қол жеткізгендер әлемнің экономикалық дамыған елдерінің (Сингапур, Жаңа Зеландия, Финляндия, Дания, Швеция, Қытайдың әкімшілік ауданы, Гонконг және т.б.) тізімінде көш бастап тұр.

19.08.2020 жылғы сыбайлас жемқорлыққа қарсы күрес мәселелері жөнінде кеңесте Мемлекет Басшысы Қасым-Жомарт Тоқаев «қоғамда сыбайлас жемқорлыққа «мүлдем төзбеушілікті» қалыптастыру үшін үнемі мақсатты идеологиялық жұмыстар жүргізілуі тиіс» деп атап өтті. Оның айтуынша, сыбайлас жемқорлыққа қарсы қызметке барлық бағыттар бойынша жаңа серпін беру қажет¹.

Қазақстан Республикасының Президенті - Елбасы Н.Ә. Назарбаевтың 2012 жылғы 14 желтоқсандағы «Қазақстан-2050» Стратегиясы: қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты атты Қазақстан халқына Жолдауында басымдықтардың бірі мемлекеттілікті одан әрі нығайту және қазақстандық демократияны дамыту болып белгіленген. Атап айтқанда, Стратегияда «мемлекет пен қоғам сыбайлас жемқорлыққа қарсы біртұтас майдан болуы тиіс. Сыбайлас жемқорлық-жай ғана құқық бұзушылық емес. Ол мемлекеттің тиімділігіне деген сенімге нұқсан келтіреді және ұлттық қауіпсіздікке тікелей қатер болып табылады. Біз сыбайлас жемқорлыққа қарсы күресті, оның ішінде сыбайлас жемқорлыққа қарсы заңнаманы жетілдіру арқылы, түпкілікті мақсатымызға – сыбайлас жемқорлықты құбылыс ретінде жоюға қол жеткізу үшін күрт күшейтуіміз керек» - деп атап өтілген.

Қазақстан Республикасы Президентінің 2014 жылғы 26 желтоқсандағы №986 Жарлығымен бекітілген Қазақстан Республикасының 2015-2025 жылдарға арналған сыбайлас жемқорлыққа қарсы стратегиясында шешуді талап ететін проблемалар, сыбайлас жемқорлық көріністеріне ықпал ететін негізгі факторлар айқындалған.

Қазақстан үшін 2025 жылға қарай құқық бұзушылықтарға төзімділіктен – «мүлдем төзбеушілікке», әсіресе сыбайлас жемқорлық әрекеттерге, азаматтардың құқықтық мәдениеті мен құқықтық санасын арттыруға көшу қағидатты өзгерістер болады.

Бұл бөлікте талданатын Заң мемлекеттің стратегиялық мақсаттарына және Қазақстан Республикасының аралас салалық заңнамаларының негізгі ережелеріне сәйкес келеді деп айтуға болады.

Сонымен қатар, қолданыстағы заңнаманы қолданудың әртүрлі тәжірибесін қалыптастыруға ықпал ететін ескірген заң нормаларын анықтау тұрғысынан заңды талдау.

Заңның ескірген нормаларының болуына қатысты

1. Мәселен, Заңның 1-бабының 10) тармақшасында «сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл жөніндегі уәкілетті орган», өз өкілеттіктері шегінде Қазақстан Республикасында сыбайлас жемқорлыққа қарсы саясатты іске асыру және сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл саласын үйлестіру жөніндегі функцияларды жүзеге асыратын мемлекеттік қызмет істері және сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл саласындағы орталық атқарушы орган, оның ведомствосы, аумақтық бөлімшелері ұғымына анықтама берілген.

Заңның 19-бабының 1-тармағына сәйкес Сыбайлас жемқорлыққа қарсы қызмет – сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл жөніндегі уәкілетті органның сыбайлас жемқорлық қылмыстардың алдын алуға, анықтауға, жолын кесуге, ашуға және тергеп-тексеруге бағытталған қызметті жүзеге асыратын жедел-тергеу бөлімшелері.

Заңның 21-бабы сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл жөніндегі уәкілетті органның (1-тармақ) және сыбайлас жемқорлыққа қарсы қызметтің (2-тармақ) өкілеттіктері анықтайды.

Сонымен қатар, «Мемлекеттік басқару жүйесін жетілдіру жөніндегі шаралар туралы» Қазақстан Республикасы Президентінің 2019 жылғы 13 маусымдағы № 12 Жарлығымен Сыбайлас жемқорлыққа қарсы қызмет (Қазақстан Республикасы Мемлекеттік қызмет істері агенттігінің Сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл ұлттық бюросы) Қазақстан Республикасы Мемлекеттік қызмет істері және сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл агенттігінің ведомствосынан Қазақстан Республикасының Президентіне тікелей бағынатын және есеп беретін дербес құқық қорғау органы (Қазақстан Республикасы Сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл агенттігі) болып қайта құрылды².

Қазақстан Республикасы Президентінің 2019 жылғы 22 шілдедегі № 74 Жарлығымен Қазақстан Республикасының Сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл агенттігі (Сыбайлас жемқорлыққа қарсы қызмет) ережесімен Сыбайлас жемқорлыққа қарсы қызметке сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл жөніндегі уәкілетті органның функциялары, сондай-ақ Қазақстан халқының әл-ауқаты үшін сыбайлас жемқорлықты жою жөніндегі миссия бекітілген.

¹ Қ-Ж. Тоқаев: Мемлекет басшысы сыбайлас жемқорлыққа қарсы күрес мәселелері жөнінде кеңес өткізді. 19 тамыз 2020. // (Электрондық ресурс) https://www.akorda.kz/kz/events/akorda_news/meetings_and_sittings/memleket-basshysy-syбайлас-zhemkorlykka-karsy-kures-maseleleri-zhoninde-kenes-otkizdi (өтініш берген күні 18.11.2020)

² «Мемлекеттік басқару жүйесін жетілдіру жөніндегі шаралар туралы» Қазақстан Республикасы Президентінің 2019 жылғы 13 маусымдағы № 12 Жарлығы // (Электрондық ресурс) <http://adilet.zan.kz/kaz/docs/U190000012U> (өтініш берген күні 15.11.2020).

Осылайша, сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл жөніндегі уәкілетті орган және сыбайлас жемқорлыққа қарсы қызмет Қазақстан Республикасының Мемлекеттік қызмет істері және сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл агенттігі қайта ұйымдастырылғаннан кейін бірыңғай тұлға ретінде әрекет етеді

Осыған байланысты Қазақстан Республикасы Сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл агенттігінің (Сыбайлас жемқорлыққа қарсы қызметтің) сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл жөніндегі уәкілетті орган мәртебесін алуын ескере отырып, Заңның 1-бабының 10) тармақшасына, 19-бабының 1-тармағына және 21-бабына тиісті өзгерістер мен толықтырулар енгізу ұсынылады.

2. Қазақстан Республикасы Конституциясының 83 - бабына сәйкес мемлекет атынан Қазақстан Республикасының аумағында заңдылықтың сақталуына жоғары қадағалауды жүзеге асыратын негізгі құқық қорғау органы-прокуратураның рөлі заңда жеке айқындалмаған.

«Прокуратура туралы» Заңның 20-бабына және 37-бабының 3) тармақшасына сәйкес прокуратура органдарына осы органдардың өзара іс-қимылын, өзара ақпарат алмасуды және ортақ міндеттерді іске асыру кезінде олардың іс-әрекеттерінің келісілуін қамтамасыз ету мақсатында құқық қорғау және өзге де мемлекеттік органдардың заңдылықты, құқықтық тәртіпті және қылмысқа қарсы күресті қамтамасыз ету жөніндегі қызметін үйлестіруді жүзеге асыру бойынша өкілеттіктер берілген.

Бас Прокурор Қазақстан Республикасы
Бас прокуратурасы жанындағы Зандылықты,
құқықтық тәртіпті және қылмысқа қарсы
күресті қамтамасыз ету жөніндегі үйлестіру
кеңесінің төрағасы болып табылады.

Сондай-ақ, Мемлекет басшысының сыбайлас жемқорлыққа қарсы күрес мәселелері жөніндегі кеңесте Қазақстан Республикасының Бас прокуратурасына (Сыбайлас жемқорлыққа қарсы қызметпен қатар) «Сыбайлас жемқорлыққа қарсы лайықты бастамалары жоқ пассивті басшылар» туралы баяндауды тапсырғанына назар аударған жөн»³.

Осыған байланысты заңдылықты, құқықтық тәртіпті және қылмысқа қарсы күресті қамтамасыз ету саласындағы үйлестіруші рөлді ескере отырып, салалық Заңда Қазақстан Республикасы прокуратурасының сыбайлас

жемқорлыққа қарсы іс-қимыл саласындағы нақты функциялары мен өкілеттіктерін жеке айқындау ұсынылады.

3. Бүгінгі таңда елімізде сыбайлас жемқорлық байланысты қылмыстардың өсіп отырғаны байқалады. Жалпы қылмыстардың жасалуы, себептері және т.б. мән-жайларды зерттеу үшін белгілі бір әдіс-тәсілдерді қолдану керек. Бұл ретте қоғамның (азаматтың) өмірдің түрлі саласында жемқорлық қылмыстың көп болатын тұсын анықтау, оны тудыратын жағдайлар мен себептерді барынша айқындау – маңызды мәселе.

Біз бұл жерде профессор С.М. Рахметовтың «Азаматтық институттар – бұл билік органдары бағаламайтын сыбайлас жемқорлыққа қарсы қуатты ресурс. Нақ осы азаматтық қоғам институттары мемлекеттік сыбайлас жемқорлыққа қарсы саясаттың нақты тиімділігі туралы дәйекті ақпараттың келіп түсуін, билік пен қоғам арасындағы кері байланыс тетігін қолдауды, билікті оның беделін түсіретін шенеуніктерден тазартуды қамтамасыз етуге және сыбайлас жемқорлық көріністеріне төзбеушілікті қалыптастыруға жәрдемдесуге қабілетті» деген пікірін толығымен қолдаймыз [2, 54-б.].

Мемлекеттік құқықтық статистика деректеріне сәйкес 2019 жылы 1935 (2018 жылы - 2643) мемлекеттік қызмет пен мемлекеттік басқару мүдделеріне қарсы сыбайлас жемқорлық және өзге де қылмыстық құқық бұзушылық тіркелді, оның ішінде: лауазымдық өкілеттіктерін теріс пайдалану – 283 (521); билікті немесе лауазымдық өкілеттіктерін асыра пайдалану – 239 (282); пара алу – 649 (925); пара беру – 440 (381); парақорлыққа делдал болу – 44 (98); кәсіпкерлік қызметке заңсыз қатысу – 18 (10); заңды кәсіпкерлік қызметке кедергі келтіру – 3 (0).

2020 жылдың 7 айында 1371 (2019 жылдың 7 айында - 1682) Мемлекеттік қызмет пен мемлекеттік басқару мүдделеріне қарсы сыбайлас жемқорлық және өзге де қылмыстық құқық бұзушылық тіркелді, оның ішінде: лауазымдық өкілеттікті асыра пайдалану – 131 (270); билікті немесе лауазымдық өкілеттікті асыра пайдалану – 221 (304); пара алу – 495 (499); пара беру – 350 (306); паракорлыққа делдал болу – 32 (45); кәсіпкерлік қызметке заңсыз қатысу – 9 (13); заңды кәсіпкерлік қызметке кедергі жасау – 0 (1)⁴.

Сыбайлас жемқорлық өмірдің барлық әле-

³ Қ-Ж. Тоқаев: Мемлекет басшысы сыбайлас жемқорлыққа қарсы күрес мәселелері жөнінде кеңес өткізді. 19 тамыз 2020. // (Электрондық ресурс) https://www.akorda.kz/kz/events/akorda_news/meetings_and_sittings/memleket-basshysy-sybylais-zhemkorlykka-karsy-kures-maseleleri-zhoninde-kenes-otkizdi (өтініш берген күні 18.11.2020).

⁴ Қазақстан Республикасы Бас прокуратурасының Құқықтық статистика және арнайы есепке алу жөніндегі комитетінің ақпараттық сервисі, «тіркелген қылмыстық құқық бұзушылықтар туралы» №1-М есеп нысаны», // (Электрондық ресурс) https://qamqor.gov.kz/portal/page/portal/POPPageGroup/Services/Pravstat?_piref36_258157_36_223082_223082._ora_navigState=eventSubmit_doSearch%3D%25D0%259F%25D0%25BE%25D0%25B8%25D1%2581%25D0%25BA%26p_YEAR%3D2019%26p_MONTH%3D07%26p_AREA%3D190000%26p_REG%3D1900_%26p_DEP%3D0000%26page%3Dmode_report%26currPage%3D1&_piref36_258157_36_223082_223082._ora_navigValues= (өмініш берген күні 18.11.2020).

уметтік маңызды салаларына (білім беру (баланы балабақшаға орналастырудан бастап), денсаулық сақтау, әлеуметтік қорғау, Экономика, Мемлекеттік мүлік, еңбек, Құрылыс, Құқық қорғау қызметі, сот төрелігі және т.б.) әсер еткен қоғам, әдетте, қатаң және кешенді шараларды (Конституциялық, халықаралық-құқықтық, қылмыстық-құқықтық, аппараттық және т. б.) қолдануды талап етеді. Сыбайлас жемқорлықтың алдын алуға бағытталған тиімді шаралардың бірі азаматтардың санасын сыбайлас жемқорлыққа қарсы мінез-құлық мәдениетін қалыптастыру үшін ынталандыру болуы мүмкін.

Осыған байланысты, мемлекеттік қызметшілердің Әдеп кодексін енгізудің алдыңғы оң тәжірибесіне сүйене отырып, сыбайлас жемқорлыққа қарсы Әдеп кодексін енгізу ұсынылады. Осы Кодексті енгізудің артықшылығы сыбайлас жемқорлыққа қарсы стандарттарға қарағанда, оны сақтау барлық адамдар үшін міндетті болып табылады. Ол іс жүзінде сыбайлас жемқорлық құқық бұзушылықтар жасауға ықпал еткен іс-әрекеттерге (әрекетсіздікке) барлық шектеулер мен тыйымдарды өзіне алуы тиіс (оның ішінде Пара беру немесе уәде беру және (немесе) пара беру/уәде беру бойынша іс-әрекеттер сыбайлас жемқорлыққа қарсы этиканы бұзу болып табылатынын көздеуі тиіс).

Бұған қоса Г.А. Сатаров «мемлекеттік қызметкер құқықпен белгіленген және мәдениетпен әдеп нормаларының қоғаммен мақұлданып отырған мақсаттары арқылы шешім қабылдануы тиіс. Сыбайлас жемқорлық осы мақсаттар лауазымды тұлғаның пайдакүнемдік әрекеті ретінде жүзеге асуында басталады» [2, 27-б.] дейді. Сонымен бірге, сыбайлас жемқорлық қызмет мүдделерінің әдеп нормасын бұзу болып табылады деп тұжырымдайды.

Айта кетейік, Заңның 10-бабының 2-тармағына сәйкес сыбайлас жемқорлыққа қарсы стандарттарды жұртшылықтың қатысуымен мемлекеттік органдар, ұйымдар мен квазимемлекеттік сектор субъектілері әзірлейді және олар заңнаманы әзірлеу кезінде және құқық қолдану практикасында ескеріледі.

Сыбайлас жемқорлыққа қарсы Әдеп кодексін бұзғаны үшін сыбайлас жемқорлық субъектісі жасалған құқық бұзушылықтың ауырлығына қарай Қазақстан Республикасының заңдарында көзделген азаматтық-құқықтық, тәртіптік, әкімшілік, қылмыстық жауаптылықта болады. Сонымен қатар,

заңда меншік нысанына қарамастан, сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл жөніндегі барлық субъектілер мен ұйымдардың кодексті белсенді түрде насихаттау жөніндегі норманы көздеу, сондай-ақ осы Кодекстің мәтінін мемлекеттік органдардың, квазимемлекеттік сектордың және өзге де ұйымдардың фойесінде көру үшін ыңғайлы жерлерде маңдайша жазуды көздейтін норманы енгізу орынды болмақ.

Аталған ұсыныс Сыбайлас жемқорлыққа қарсы стратегиямен (парасаттылық және сыбайлас жемқорлықты қоғамдық қабылдамау ахуалын жасау бөлігінде) және Қазақстан Республикасы Президентінің Сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл мәселелері жөніндегі тапсырмаларымен толық сәйкес келетінін жеке атап өту қажет⁵.

Атап айтқанда, Мемлекет Басшысы Қасым-Жомарт Тоқаев 2019 жылғы 20 мамырдағы сыбайлас жемқорлыққа қарсы күрес мәселелері жөніндегі кеңесте: «Шараларды постфактумнан кейін емес, кешенді және жүйелі алдын алу тетіктерін әзірлеу қажет» деп мәлімдеді, сондай-ақ әділет және білім беру министрліктеріне «құқықтық жалпы оқыту, әсіресе сыбайлас жемқорлыққа қарсы заңнама нормалары бойынша жұмысты күшейтуді тапсырды. Ерте жастан бастап азаматтарға сыбайлас жемқорлыққа қарсы мәдениеттің негіздерін үйрету» туралы айтып өтті⁶.

Барлық азаматтардың өзін-өзі тануына ықпал ету арқылы сыбайлас жемқорлыққа қарсы мінез-құлықты ынталандыру, біздің ойымызша, парасаттылыққа тәрбиелеуге және көп пайда әкелуге (сыбайлас жемқорлық құқық бұзушылық жасағаннан кейін іс-әрекеттен кейінгі шаралар қабылдаудан гөрі), оның ішінде жасалған сыбайлас жемқорлық құқық бұзушылықтардың салдарларынан көп миллиардтық материалдық залал, сондай-ақ мемлекет пен қоғам мүдделеріне өзге де залал түрінде қорғауға көмектеседі. Сондай-ақ, сыбайлас жемқорлыққа қарсы этика мен мінез-құлық мәдениетін дамытпайынша, олармен байланысты қағидаттарды әркімнің санасында орнықты бекітпей, сыбайлас жемқорлықты жою жөніндегі мақсатқа қол жеткізілмейтіндігін атап өткен жөн.

4. Мемлекеттік қызмет жүйесіндегі сыбайлас жемқорлықтың алдын алу мен жолын кесудің тағы бір проблемасы «телефон құқығы» деп аталады, онда жоғары деңгейдегі шенеуніктер төменгі деңгейдегі шенеуніктерге түрлі өтініштер жасайды. Өзінің лауазым-

⁵ «Қазақстан Республикасының 2015-2025 жылдарға арналған сыбайлас жемқорлыққа қарсы стратегиясы туралы» Қазақстан Республикасы Президентінің 2014 жылғы 26 желтоқсандағы № 986 Жарлығы // (Электрондық ресурс) <http://adilet.zan.kz/kaz/docs/U1400000986> (өтініш берген күні 15.11.2020).

⁶ Қ-Ж. Тоқаев: Қазақстан Президенті Қасым-Жомарт Тоқаевтың төрағалығымен сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл мәселелері жөнінде кеңес өтті. 20 мамыр 2019. // (Электрондық ресурс) https://www.akorda.kz/kz/events/akorda_news/meetings_and_sittings/kazakhstan-prezidenti-kasym-zhomart-tokaevtyyn-toragalgyymen-syбайлас-zhemkorlykka-karsy-is-kimyl-maseleleri-zhoninde-kenes-otti (өтініш берген күні 18.11.2020).

дық өкілеттікті асыра пайдаланудың негізгі тікелей объектісі ұғымын «мазмұны лауазымды адамның өз өкілеттігін заңда белгіленген шекте орындауын көрсететін қоғамдық қатынастар» арқылы сипаттауға болады [3, 29-б.]. Яғни, билікті не өкілеттікті асыра пайдаланудың әрекеттері.

«Караван» газетіне берген сұхбатында отставкадағы судья, 3-ші сыныпты мемлекеттік әділет кеңесшісі Мұхамеджан Пакирдинов қаралып отырған мәселе бойынша «телефон құқығы» анықтамасы заңнамада жоқ, ал халықтың осылай атайтыны-қызмет бабын теріс пайдалану немесе билікті асыра пайдалану» деп түсіндірді. Бұл ретте, мемлекеттік қызметшінің мінез-құлқы «өтініш білдірген адамның жеке басына тікелей байланысты. Егер бұл жоғары басшы болса, онда өтініш нұсқау немесе тапсырмаға айналады. Бұл жағдайда үндеу жасырынады, олар: «заңға қараңыз және әділетті шешім қабылдаңыз» дейді...». «Бір сөзбен айтқанда, бұл мемлекеттік қызметте болды және бар»⁷.

Бір қарағанда зиянсыз өтініш, шын мәнінде, заңды бұзу, белгіленген рәсімдерді бұзу және лоббистік адамның мүддесі үшін шешім қабылдау «тапсырмасы» болып табылады.

Бұдан басқа, мұндай мінез-құлық жоғары тұрған өкілдер мен билік органдарына, Қазақстан Республикасы Конституциясының 14-бабында кепілдік берілген заң үстемдігіне, баршаның заң мен сот алдында теңдігі принципіне деген сенімге нұқсан келтіреді. Сонымен қатар, жоғары тұрған лауазымды адам өзінің мінез-құлқымен бейтараптықтың, әділдіктің, риясыздықтың, жеке тұлғаның ар-намысы мен абыройына құрметпен қараудың үлгісі болуға тиіс.

Қазақстан Президенті Қасым-Жомарт Тоқаев жұртшылық өкілдерімен кездесулердің бірінде (2019 жылғы 27 сәуірдегі): «Әділеттілік – бұл қызмет жағдайы мен әлеуметтік мәртебесіне қарамастан, барлық азаматтардың заң алдындағы теңдігі. Бұл заңның үстемдігі»⁸.

Баяндалғанды, сондай-ақ осындай тапсырмалар проблеманы лоббистік тұлғалардың пайдасына шешу туралы тікелей көрсетпей жабық сипатта болатынын ескере отырып, Заңның 12-бабының 1-тармағын мынадай мазмұндағы 5) тармақшамен толықтыру ұсынылады: «Жоғары тұрған лауазымды адамның, өзге де мемлекеттік органдар мен ұйымдар басшыларының өтініштерін, ауызша

тапсырмаларын немесе нұсқауларын белгіленген рәсімдерді және Қазақстан Республикасы заңнамасының өзге де нормаларын бұза отырып орындау, сол сияқты келіп түскен өтініш, ауызша тапсырма немесе нұсқау туралы тікелей басшысын уақтылы хабардар етпеу».

Мұндай норманы Заңның 12-бабына енгізу («Сыбайлас жемқорлыққа қарсы шектеулер») қысымға ұшыраған адам үшін оның жоғары тұрған лауазымды адамның заңсыз өтініштерін, нұсқаулары мен тапсырмаларын орындаудан неғұрлым батыл бас тартуына, демек, «телефон құқығының» теріс практикасының жолын кесуге ықпал етеді. Заңның 12-бабының 4-тармағына сәйкес сыбайлас жемқорлыққа қарсы шектеулерді сақтамау, қылмыстық жазаланатын іс-әрекет және әкімшілік құқық бұзушылық белгілері болмаған жағдайларда, мемлекеттік қызметті немесе өзге де тиісті қызметті тоқтату үшін негіз болып табылады.

5. Заңның 16-бабының 2-тармағында кәсіпкерлік субъектілері үшін сыбайлас жемқорлықтың алдын алу жөніндегі стандарттарды кәсіпкерлік субъектілерінің бірлестіктері (қауымдастықтары, одақтары) әзірлеуі және қабылдауы мүмкін екендігі көзделген.

Бұл норма тиімсіз, себебі міндетті емес сипатқа ие, сондай-ақ субъект ретінде «Атамекен» Қазақстан Республикасының Ұлттық кәсіпкерлер палатасын көздемейді.

Сонымен қатар, 2013 жылғы 4 шілдедегі «Қазақстан Республикасының Ұлттық Кәсіпкерлер палатасы туралы» Заңның 1 – бабының 2) тармақшасына және 4-бабының 2-тармағына сәйкес Қазақстан Республикасының Ұлттық Кәсіпкерлер Палатасы (бұдан әрі-ұлттық палата) – кәсіпкерлік бастаманы іске асыру және бизнес-қоғамдастық пен Қазақстан Республикасының мемлекеттік билік органдары арасындағы өзара тиімді әріптестікті дамыту үшін қолайлы құқықтық, экономикалық және әлеуметтік жағдайларды қамтамасыз ету, сондай – ақ дара кәсіпкерлер және (немесе) заңды тұлғалар бірлестіктерінің қызметін қауымдастық (одақ) (бұдан әрі-қауымдастық (одақ) нысанында ынталандыру және қолдау мақсатында құрылған, кәсіпкерлік субъектілерінің одағын білдіретін коммерциялық емес ұйым.

Ұлттық палата оған Қазақстан Республикасының заңнамасына сәйкес тіркелген (есептік тіркеуден өткен) кәсіпкерлік субъектілерінің міндетті мүшелігі қағидаты бойынша құрылады.

⁷ Интернет портал газеті «Караван». Статъя «Ни одного чиновника в Казахстане не привлекли к ответственности за телефонное право – Пакирдинов». Автор: Олег Губайдулин // (Электрондықресурс) <https://www.caravan.kz/gazeta/ni-odnogo-chinovnika-v-kazakhstane-ne-privlekli-k-otvetstvennosti-za-telefonnoe-pravo-pakirdinov-389962/> (өтінішбергенкүні 18.11.2020)

⁸ Tengrinews.kz. Токаев: Токаев: справедливость - это равенство всех граждан перед законом // (Электрондықресурс) https://tengrinews.kz/kazakhstan_news/tokaev-spravedlivost-ravenstvo-grajdan-zakonom-368099/ (өтінішбергенкүні 18.11.2020)

2016 жылғы 16 маусымдағы съезде Ұлттық палата отандық бизнестің алдыңғы қатарлы халықаралық тәжірибеге негізделген сыбайлас жемқорлықтың алдын алу және оған қарсы іс-қимылдың косымша тетіктерін тиімді іске асыруға және енгізуге бағытталған ерікті міндеттемелерін қамтамасыз етуге бағытталған «Сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл жөніндегі Қазақстан кәсіпкерлерінің хартиясын» қабылдады⁹.

Осыған байланысты, барлық Сыбайлас жемқорлыққа қарсы этиканы енгізу бойынша ұсыныстарды ескере отырып, Заңның 16-бабының 2-тармағын алып тастау ұсынылады.

Қорытынды. Қазақстан Республика-

сында мемлекеттік тәуелсіздік жылдарында құқықтық реформаның бірнеше кезеңі жүзеге асырылды, олардың негізгі жетістіктерінің бірі негізінен құқықтық мемлекеттің талаптарына жауап беретін сыбайлас жемқорлыққа қарсы заңнама болды. Осы саладағы халықаралық стандарттарды имплементациялаудың проблемалық мәселелері шешілді.

Сонымен қатар, мемлекеттегі сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимылдың тиімділігі (тиімсіздігі) жүргізілген шағын зерттеу барысында анықталды, оның қорытындысы бойынша осы саладағы заңнаманы одан әрі жетілдіруге бағытталған нақты ұсыныстар тұжырымдалды.

ӘДЕБИЕТТЕР

1. Рахметов С.М., Канатов А.К. Участие гражданского общества в противодействии коррупции // Вестник Института законодательства Республики Казахстан № 5 (41), 2015г. - С. 49-55.
2. Сатаров Г.А. Россия и коррупция: кто кого? доклад рабочей группы регионального общественного фонда «Информатика для демократии». – М., 1998. – С. 25-29.
3. Тургумбаев Е.З. Уголовная ответственность за превышение власти или должностных полномочий. – Алматы: Экономика, 2004. – 198 с.

REFERENCES

1. Rahmetov S.M., Kanatov A.K. Uchastie grazhdanskogo obshestva v protivodejstvii korrupcii // Vestnik Instituta zakonodatelstva Respubliki Kazahstan №5 (41), 2015g. - S. 49-55.
2. Satarov G.A. Rossiya i korrupciya: kto kogo? doklad rabochej gruppy regionalnogo obshestvennogo fonda «Informatika dlya demokratii». – M., 1998. – S. 25-29.
3. Turgumbaev E.Z. Ugolovnaya otvetstvennost za prevyshenie vlasti ili dolzhnostnyh polnomochij. – Almaty: Ekonomiks, 2004. – 198s.

⁹ Хартия предпринимателей Казахстана по противодействию коррупции// (Электрондықресурс) <https://atameken.kz/uploads/content/files/%D0%A5%D0%B0%D1%80%D1%82%D0%B8%D1%8F%20%D0%BF%D1%80%D0%BE%D1%82%D0%B8%D0%B2%D0%BE%D0%B4%D0%B5%D0%B9%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%B8%D1%8F%20%D0%BA%D0%BE%D1%80%D1%80%D1%83%D0%BF%D1%86%D0%B8%D0%B8.pdf> (өтініш берген күні 18.11.2020).